

Domovina.

(Povest. — Spisal Cvetinmirski.)

III.

Dan za dnem je prihajal zdravnik k Brekanovi družini. Oče se je počutil že malo boljše; nič več ga ni bolela noga tako hudo. Zdravnik, izvežban in izkušen človek, je bil zelo vesel, ko je videl, da se boljša stanje. In še bolj se je potrudil, da bi prejkoprej popolnoma ozdravil poškodovano nogo. Zato je pa udi skrbel, da je dobil bolnik vse, kar je potreboval in kar si je želel.

Med boleznijo je stregla mati očetu venomer z največjo skrbjo in ljubeznijo. Zmerom je imela dosti opravkov; semintja je hodila po sobi in drsala po tleh v svojih starih, nerodnih copatah. Zdajpazdaj se je urno zasuknila, odbrzela v kuhinjo kakor pomlajena in se vrnila v izbo s skodelico kave pa jo je postavila na nočno omarico kraj očetove postelje.

Velikokrat so bili tudi otroci pri očetovi postelji, samo zato, da so slišali kaj novega, in pa zato, ker so papâ neizmerno ljubili. Prav lepo je bilo gledati, ko so stali drug poleg drugega kraj postelje in se ozirali v očeta, pri tem se pa tudi pogovarjali med seboj — in Manči se je časih zvonko nasmehnil s svojim čistim, sladkozvenečim glaskom. Zdelo se je, da meče kdo srebrn tolar po zlatem krožniku . . .

»Ali bo noga kmalu zdrava?« je izpraševala Rozalka.

»Seveda bo, Rozalka . . . kmalu bo zdrava,« je odgovarjal oče hčerki in si je popravljal odejo in vzglavje.

Silva se je tupatam razveselila.

»Takrat bo pa lepo, kaj ne, papa?«

»Bo, Silva, bo . . .«

»Takrat mi boš pa kupil novo punčko — reci, da mi jo boš kupil . . .

Ta stara nima že nič več las; tudi polovico nosa ji že manjka . . .«

»Vse ti bom kupil, čisto srce,« se je zasmeljal oče nedolžnemu otroku . . .

Časih je pa povzel tudi Manči besedo:

»Kajne, papa, da bomo šli potem vsi skupaj domov . . . Tja čez morje se bomo peljali na lepi, gosposki ladji z velikimi jadrji. Časih pravi to mama . . . Ali bo to res, papa? . . .«

Samo na smeh so se držala očetova lica.

»To pa še ne bo kmalu . . . Čez nekaj let šele, morda tudi nekoliko prej . . .«

»Takrat bom pa jaz že velik gospod! In tudi denar si bom že sam služil,« je govoril Manči samozavestno. Roke je držal v hlačnih žepih in je stal širokorazkoračen kraj Rozalke, ki se je rahlo smehljala in si popravljala s tenkima, nežnima rokama lahne valčke kostanjevih las.

Mnogokrat je bila tudi mati sama z otroki vred ob očetovi postelji. Tedaj so se pa razgovarjali o teminonem. Oče je tudi govoril in je poslušal

otroke. Zdajpa zdaj se je sključil v postelji, odgrnil nenadoma odejo na poškodovani nogi in gledal pazljivo z votlimi očmi na težke obkladke. Nato je pa zakrilil z obema rokama po zraku, položil zopet glavo na mehko vzglavje in se odel preko glave . . .

Zgodilo se je pa, da je prišel nekega dne Klanškov Polde ves truden in poten po stopnicah navzgor in je hrupoma stopil v sobo. Mati je ravno pospravljala z mize posodo. Zaverovana je bila v svoje delo.

»Dober dan!« je pozdravil Polde s hripavim, grčavim glasom in je snel klobuk z glave.

Mati je dvignila glavo.

»Ah . . . ti si, Polde! Dober dan Bog daj! Pa ti je vroče, močno vroče, se mi zdi . . . Je že tako; sama dobro vem, če hodi človek naglo po cesti . . .«

Polde matere ni poslušal, ampak je začel govoriti:

»Zaradi Rižnerjevega Janeza sem prišel — Meša — čuješ? . . . Jutri dopoldne bo prišel k vam, da se pomenite, kar se hočete; popoldne se pa odpelje z ženo proč . . .«

Tedaj se je zgenilo na postelji.

»Jutri že gre, Polde, jutri že?« je povprašal oče in zamahnil z roko jezno po muhi, ki je brenčala tik mimo njegovega čela.

Polde se je popraskal za ušesom.

»Da, jutri, Matija! . . . Ampak grozno se mu mudi domov, Janezu — mi je sam pravil . . . Menda bo čisto prav, da se oglasi še prej pri vas, preden odpotuje . . .«

»O, tisto je pa res!« dé oče. »Že dostikrat sem mislil na to. Mu bom naročil, da naj vpraša doma Hribarjevega Blaža, ki sem mu bil prodal kmetijo, če bi mi jo hotel zopet prodati nazaj. Vem, da bo to rad storil Janez in mi potem sporočil od doma . . . Če bi Bog dal, da bi mogli čez kakšna tri leta, ali pa še prej, tudi mi domov!«

Tako je zavzdihnil oče, se sključil pod odejo in obrnil glavo proti zidu . . .

»Bom pa šel!« je rekel končno Polde, ko so se že dolgo pogovarjali.

Materi je pa šinila kri v lica.

»Res že misliš iti, Polde?«

»Že,« je odgovoril Polde in odšel . . .

Drugi dan dopoldne je pa prišel Rižnerjev Janez. Mati mu je napravila brž čaja, in sédel je za mizo. Nedeljsko je bil oblečen: imel je zlato uro in zlato veržico. Na klobuku je imel pa velik krivec, ki se je lepo lesketal. Roke do zapestja na mizi, je sedel mirno na klopi in strmel v strop. Hipoma pa je planil pokonci, se zgrabil za lase, ki so bili lepo počesani, in pohitel proti postelji.

»Matija!« je vzkliknil in je prijel očeta za roko. »Danes pa grem . . . Grem . . . Ne moreš si misliti, kako težko čakam, da bi bil zopet enkrat doma . . . Ali ni bilo takrat neumno, da sem šel sem v Ameriko?! In sku-

paj smo se vozili takrat po morju — saj se še spominjaš, Matija, ne? Tudi Polde je bil z nami. — Ampak danes grem nazaj in nikdar več me ne bo videla Amerika.«

Tudi mati je stopila k postelji.

»Vidiš, Janez,« je rekla, »tako je na svetu: eden je srečen, drug zopet nesrečen. Ti si imel srečo tukaj, mi ne; Bog ve, kdaj bo še očetu noga zdrava . . . In kljub temu si želiš domov — morda še bolj kakor jaz ali Matija. — Pa zakaj nisi pripeljal žene s seboj?«

Janez je sklonil glavo.

»Nima časa; pospravlja še. Saj veš, da popoldne že gremo . . .«

Oče ga je živo pogledal.

»Sedaj pa k stvari! . . . Ti, Janez, kajne, da boš tako dober, da boš stopil doma k Hribarjevemu Blažu in ga vprašal, če mi proda nazaj kmetijo, ali ne. Neizrečeno rad bi dobil nazaj tisto zemljo, ki sem jo nekdaj tako tjavendan prodal. To ga vprašaj, Blaža. Povej mu, kar sem ti rekel. In mi potem odpiši, kadar boš imel čas; ne mudi se prav nič! Sedaj tudi nimam toliko denarja . . . ampak čez dve leti bo že Bog kako dal, da bo vse prav.«

»Ravno tako mislim tudi jaz,« je pokimala mati, ki je stala kraj Janeza. Janez je segel po klobuk.

»Kar brez skrbi bodi, Matija: jaz bom Hribarjevega Blaža že nagovoril, da bo naredil tako, kakor je tebi pogodi. — Zdaj pa Bogu pripočeni: moram iti!«

Podal je vsem desnico za slovo, se okrenil proti durim in šel . . .

»Pa se mu res mudi,« je rekla mati, ko so se zaprle duri za Janezom. Oče je skomizgnil z rameni.

»Srečen človek, ta Janez! . . . Kmalu bo doma, sam svoj gospod, na svoji zemlji, kakor kralj . . . Vem, da ga srce silno vleče domov . . .«

Mati je pa odgovorila:

»Vem, da ga vleče srce domov — zato pa je šel tako hitro odtod . . . Pa gosposki je tudi postal; še dosti govoriti se mu ni poljubilo . . . Seveda, mi smo berači, on pa ima denarnico polno bankovcev. Povsod ima ta človek srečo, naj se obrne kamorkoli, naj bo kjerkoli . . .«

Umolknila je mati naenkrat sredi stavka, si obrisala roke s predpasnikom in odhitela urnih korakov s prazno skodelico v kuhinjo k ognjišču . . .

Ko je pa ostal oče v izbi sam, so se mu oči zalile s solzami; trpka bolest mu je objela srce.

»Ne moremo si pomagati iz te revščine, ki nas stiska zdaj,« je premišljeval. »Je že tako odločeno, da ostanejo berači vedno berači in bogatini ponajveč zmerom bogatini.«

To je pomislil oče v svojem srcu, se preokrenil v postelji pod odejo, in zatisnil oči. Nato je zamahnil z roko, zaječal nenadoma bolešno in zaihtel krčevito kakor otrok . . .

. . . Mirno je teklo odsihmal naprej to življenje v bedi in revščini. Mirno in tiho — kakor temna reka na daljni, samotni pustinji: samo včasih zaječe globoko spodaj pod mirno gladino valovi, zaječe in utihnejo. In še večja mrtvaška tišina zavлада vsenaokoli. Od nikoder glasu —. V dolgem loku leti nad reko jata divjih golobov; tiho in neslišno jadra pod sivimi, bežečimi oblaki v neizmerno daljavo . . . Tako je teklo ti revni družini življenje . . .

Še zmerom je prihajal zdravnik na dom. Po izbi je hodil gorindol, vzel je včasih iz svojega žepa pomazano beležnico in je pregledoval zabeležena mesta. Mnogokrat je pa zaprl kar nanagloma beležnico, jo vtaknil urno v žep in smuknil k očetovi postelji. Tam je opazoval dolgo časa obvezano nogo, si popravil tuintam s prstom očala na nosu in sklonil glavo globoko do kolen. Potem je pa planil kvišku, se urno pokrtil in švignil s kratkim pozdravom iz izbe . . .

Nekoč ga je pa vprašal oče:

»Kako mislite; ali bo noga kmalu zdrava? . . . Nič več ne čutim bolečin . . . Kar povejte, da bom vedel; neizrečeno me skrbi ta reč . . .«

Z rahlim nasmehom na licih, na polnih, svežih, rubinastih ustnah, razkrečene prste zarite v mehke, dolge, valovite lase na glavi, je odgovoril zdravnik s sladkim, zvenečim glasom:

»Čez kakšen teden boste zdravi — to vam garantiram! Meni lahko verjamete; imam zadosti izkušenj — nisem zdravil samo vas . . . Sedaj, mislim, da začnete že prav lahko hoditi ob berglah. Potem — in to bo prav kmalu — pa bergle v kot in hajd, kamor vas žene srce!«

Na te besede ni oče odgovoril ničesar zdravniku. Toda v srcu si je mislil: »Morda bom reš zdrav do tistega časa, morda pa tudi ne . . . Toda kako govori ta zdravnik! Kakor da bi se norčeval iz vsega na svetu . . . V njegovih modro in počasi izgovorjenih besedah tiči nekaj kakor strup v polni, rdečenadahnjeni breskvi . . . Kdovedi, kaj si misli natihem o moji boleznj?«

Nezaupno se je ozrl bolnik v zdravnika.

»Je res, kar señ rekell« se je okrenil zdravnik proti koncu k očetu.

»Mislite?«

»Ne mislim samo, ampak tudi vem . . .«

»Veste?«

»Ne samo vem, ampak naravnost garantiram. — No, pa moram iti!«

Zdravnik je zažarel v lica, poravnal lase na glavi, prijel naglo za klobuk in švignil kakor burja skozi duri na prosto.

»Temu se pa še veliko bolj mudí, kakor se je mudilo Janezu,« je zatarnala mati, ko je zaloputnil zdravnik vrata za seboj.

Planila je tudi ona urno vun na hodnik in je poslušala, kako silno drvi zdravnik po stopnicah navzdol.

»Še potolče se, vihra vihrava, pa bo imel za enkrat!« je zmajala žena nejevoljno z glavo in se je vrnila v izbo. »Kako ti skače po stopnicah! . . .

Kakor da bi se trkljal z vso močjo prazen sod po hribu navzdol . . . Da bi se le ne zvrnil in se ne ubil — še tega se manjka . . .«

Oče je pa pokimal z glavo; nato pa poravnal odejo na sebi, si dejal roke pod glavo in polagoma zadremal. Kadar je pa zabrenčala muha nad njegovim čelom, je odprl hipoma trepalnice, zavzdihnil polglasno in zatisnil zopet trudne oči . . .

Nekaj veselega, nekaj srečnega je vendarle nastopilo v Brekanovi družini: Oče je čez nekaj dni že sam vstal iz postelje. Tudi je že hodil ob berglah po sobi in se sploh dobro počutil. Včasih je sédel na klop ob peči, položil si bergele na kolena, in njegov obraz se je zjasnil v hipni radosti. A brž nato se je zopet zresnil, kakor se prikaže v jesenskih dnevih včasih solnce nenadoma izza sivih, svinčenih oblakov in se koj nato zopet skrije za nje . . .

. . . Mirno je teklo to malo življenje po svoji mračni poti naprej, in vendar je posijal včasih kak svetel žarek tudi v ta gosti mrak . . .

Mali Manči, črnooki, zlatolasi, s porednim smehom na okroglih, dvema zrelima sočnima jabolkoma podobnih licih, in s svojimi urnimi kretnjami, je začel hoditi pogostoma iz hiše dol na ulico, kjer je imel mizar Miha svojo delavnico. Mnogokrat je ogledoval Manči s hodnika velika, svetla okna delavnice. Videl je znotraj vsepolno urnih, mišičastih rok, ki so se sukale in premikale kakor za stavo. In slišal je tudi razne glasove. Čudno se je zdelo vse to Mančetu — radoveden je bil.

Ko je pa stal nekoč zopet enkrat ob oknu in opazoval življenje v delavnici, je prišel vunkaj na prag sam mizar Miha, si prižgal smodko, uprl roke ob bok in nekoliko postal.

Manči ga je pa takoj zapazil in je hotel oditi. Tedaj se je pa Miha okrenil in je puhnil dim visoko v zrak.

»Čigav pa si, fant, è—e, čigav?«

Manči se je poredno nasmehnil in je pogledal samo od strani hudega strička.

»Jaz sem Manči!« je odgovoril ponosno.

Miha je nabral čelo v gube.

»Pa čigav Manči?«

Tedaj ga je pa pogledal Manči tako bistro, da se je Miha nehote nasmehnil.

»No, čigav si?«

»Manči Brekan sem!« se je odrezal Manči in se je tudi sam nasmejal.

Miha ga je potrepal po rami.

»A, Brekanov si . . . Glej no . . . Kar priden bodi, Manči! . . . —

Hočeš sladkorčka?«

Prijel je mojster fantiča za roko in ga je peljal s seboj v delavnico. Tu je stopil k neki mizi, kjer je imel svojo suknjo, in je izvlekel iz notranjega žepa lepopisano škatljico, polno bonbonov.

»Nastavi dlan!« je ukazal Mančetu in je odpiral počasi, rahel smehljal na licih, lično škatljico.

Manči je pa iztegnil levico, desnico pa je skril za hrbtom. S široko odprtimi očmi, levo nogo za korak naprej od desne, je opazoval dobrodušnega Miho od razkoračenih nog do tolsteга obraza. Venomer pa mu je uhajal pogled na že odprto škatljico in na sladke bonbone, ki so kukałi poredno izza pokrova.

Miha se je Mančetu čisto približal in mu je nasul v dlan bonbonov iz škatljice. Potem je pa zaprl škatljico, jo spravil nazaj v suknjin žep in se naglo okrenil.

»Ludvik!« je zaklical glasno.

Majhen, čokát fant rjavih las in sivih oči je priskakljaj z dletom v desnici od neke mize. Rokave pri srcaji je imel visokozavihane do komolcev, predpasnik je bil pomazan, na koncu razcefran, in je dišal po smoli.

»Kje pa imaš tisto kletko, ki si jo sam naredil, Ludvik?« je vprašal Miha. »Daj no, skoči pónjo in jo pokaži temule fantku . . . Je takó priden . . .«

Ludvik se je zasuknil urno na peti in je odbrzel kdovedikam. Kmału pa se je vrnil s prav lično leseno kletko in je obstal.

Miha se je ozrl v Mančeta.

»Jo vidiš, fantek, kako lična igračka to! . . . Kaj, če bi znal ti kaj takega narediti? . . . To bi bil vesel . . .«

»Jaz sem naredil pa konjička, iz lesa sem ga izrezal, čisto sam, in še prav lepega konjička,« je rekel Manči možato in se oziral zdaj v Miho samega, zdaj zopet v mladega pomočnika Ludvika.

Kakor da je treščilo vanj, je omahnil Miha nazaj ob mizo.

»Kaj, ti znaš kaj takega narediti? Ti mali fantek? . . . Poglej no!« Manči se ni nasmehnil.

»Jaz sem naredil konjička, jaz!« je začel ščebetati.

Ludvik je zmajeval neverjetno z glavo.

»Ali ga imaš pri sebi, konjička? . . . Daj, pokaži . . . če se ne lažeš . . .«

»Ne lažem se,« je odgovoril Manči skoro resno.

Miha se je pa razkoračil.

»Ali ga imaš doma?«

»Doma ga imam, doma. In vsak je rekel, da je lep . . . Tudi stric Polde, ki je bil dostikrat pri nas . . . Ravnotako je rekel tudi papa, in mama tudi . . .«

Ludvik se je nasmehnil.

»Potem pojdi pa domov pónj in ga prinesi semkaj. Bomo videli, če je res za kaj . . .«

Tudi Miha se je nasmehnil in je prijel Mančeta za roko.

»No, če imaš konjička doma, pa steci pónj in ga prinesi pokazat . . . Boš dobil potem pa še bonbonov od mene . . .«

Manči se je okrenil.

»Koj pridem, koj prinesem!«

Zasmejal se je zvonkodoneče, se ozrl še enkrat v Miho in Ludvika, in je odhitel iz delavnice na ulico.

Po gladkem hodniku proti domu je skoro tekel. Vesele misli je mislil med potjo in se radoval v svojem srcu. Smeh je bil na njegovih licih, ustne so mu podrhetevale.

Ko je prišel v vežo, je skakljal po stopnicah navzgor kakor skakljá urna veverica spretno in lahno od veje do veje po temnozeleni smreki.

Sunkoma je odprl duri v izbo, se ozrl le postrani v Rozalko, ki je sedela tik okna, in je smuknil v spalnico, kjer je imel konjička spravljenega v majhni, stari, že napolpolomljeni skrinji. Hitro ga je izvlekel izmed obleke, zaprl nato previdno pokrov in skočil v izbo. Le mimogredè je pogledal s prijaznim nasmehom na očeta, ki je slonel ob peči in imel v rokah bergle, in na mater, ki je prebirala za mizo fižol in metala smeti v velik pehar sredi klopi. Tudi na Silvo, ki je čepela na tleh pred punčko, se je komaj malo ozrl. Tako silno se mu je mudilo. Odprl je zopet duri in stekel po stopnicah navzdol, lesenega konjička pa je imel v hlačnem žepu . . .

Miha je ravno žagal orehovo desko in se držal sključeno nad že močno skrhamo žažo. Ludvik je pa nekaj dolbel in vihtel kladivo, ko so se nenadoma odprla vrata delavnice in je prisopihal Manči s svojim konjičkom.

»Glej ga, kako je nagel!« se je začudil Miha in je položil žažo k steni.

Manči je segel v žep.

»Sedaj sem ga pa prinesel.«

Izvlekel je lesenega konjička in se ozrl z dolgim, mirnim pogledom v Miho.

»Pokaži!« je rekel na drugi strani Ludvik, ko je slišal Mañčetove besede. Izpustil je dleto, odložil kladivo in se približal z urnim korakom zlatolasemu fantku.

Najprvo je vzel Miha sam konjička v rokè; ogledoval ga je od vseh strani. Potem je pa prišel med Ludvikove smolnate prste. Obračal ga je semintja.

»Lepo je izrezljan!« je rekel Ludvik, ko se je nagledal konjička in ga dal Mañčetu nazaj.

Miha je pokimal z glavo.

»Ima na pravem koncu glavo ta fant, ima . . .«

Ludvik se je obrnil in odšel na svoje mesto. Zopet je dólbel in vihtel kladivo nad visokim dletom, da so leteli oblanci, zviti in tenki kakor so bili, visoko v zrak . . .

»Če hočeš, lahko ostaneš nekaj časa v delavnici, potem pa pojdi domov, da ne bodo starši v skrbeh zaradi tebe!« je rekel čez nekaj časa Miha Mañčetu. »Ná, sedaj ti bom dal pa še bonbonov . . .«

Segel je Miha po škatljici, jo odprl in nasul v Mančetovo dlan sladkih, medenih bonbonov. Potem je pa pobral zopet žago in pričel žagati, ne da bi se ozrl še kaj v fantka . . .

Manči je sédel na tla, ki so bila nadebelo posuta z mehкими, šustečimi oblanci in raznimi odrezki lesa. Mirno je sedel na tleh in se oziral naokrog. Delavnica je bila zelo prostorna in velika. Vendar je bilo skoro mračno v nji. Troje oken je strmelo zaspano vunkaj na ulico. Zelo veliko dela so imeli pomočniki. V enem kotu sta dva oblala neko hrapavo, dolgo desko in sta molčala med delom. V drugem kotu je pa vrtal nekdo z velikanskim svedrom luknjo; zopet nekje drugje je pa meril mlad, suhljät fant lesene okvire in se pripogibal do tal. Sredi delavnice je pa stal dolg, s kocinami porastel pomočnik in je imel v rokah prav majhno, lično žagico. Kadil je cigarete in pljuval jezno izza rjavih zob. Poleg njega je pa barval neki drug fant novo, šele pravkar narejeno omaro.

Kmalu je vstal Manči in začel hoditi po delavnici gorindol. Povsod je vtaknil svoj nosek, vse je hotel videti in poznati. Zdaj je bil pri tem, zdaj zopet pri drugem pomočniku, pa vse radovedno izpraševal, kako se imenuje to ali ono orodje. Potem je pa skakljal zopet naprej; smuknil je k Ludviku in od Ludvika k Mihi. Držal se je na smeh in je veselo žvižgal.

Skoro do mraka se je obiral Manči v delavnici. Ko si je nabral nekaj lesenih koščkov s tal in jih spravil v žepe, se je okrenil:

»Zdaj pa grem!«

Miha si je obrisal ustne s širokim rokavom.

»Pa še pridi katerikrat!«

Tudi Ludvik se je ozrl.

»Izrezljaj še kaj in prinesi pokazat . . . Kajne, da boš?«

»Bom!« je odvrnil Manči in je odskakljal žvižgaje po mehkih, prijetno šustečih oblancih iz delavnice na ulico . . .

Doma je pa vse povedal, kje je bil. Opisoval je na dolgo in široko dobrodušnega Miho in ljubeznivega Ludvika. Oče se mu je rahlo nasmihal in matl ga je božala po cvetočih licih. Manči je pa spravljaj iz žepov lesene koščke in se pričel igrati z njimi. Prišla je tudi Silva zraven in se je smehljala . . .

Od tega dne naprej je začel rezljati Manči razne igračke iz onih lesenih koščkov. Večidel je čepel z živordečim pipcem na čelešniku ob peči, lesene koščke lepo razvrščene pred seboj, in je študiral, kaj bi zopet izrezljaj.

Oče je pa hodil še vedno ob berglah, četudi mu ni delala hoja prav nobenih preglavic več. Časih je pa govoril že o jami in o rudarjih . . . Mati mu je pa še vedno stregla kakor prej. Zdravnik se je oglasil le še včasih in je pokimal vedno zadovoljno z glavo . . .

